

APPENDIX PRIMA

ASSERTIONUM THEOLOGICARUM

SFORTIAE PALLAVICINI

LIB. VIII.

DE DEO UNO ET TRINO

CAP. III.

An in solo Deo existentia identificetur cum essentia

Nota. In propugnanda sententia S. Thomae circa realem distinctionem essentiae ab existentia in rebus creatis usi sumus auctoritate Card. Sfortiae Pallavicini, qui non solum Doctori Angelico ea in re adstipulatur; verum etiam disertis verbis affirmat, Aquinatem nostrum huiusmodi doctrinam propugnasse uti *certam et fundamentalem*. Quare opportunum duximus, in commodum studiosae iuventutis huc transferre integram quaestionem a sapientissimo Cardinali explicatam, ut eius mens et disserendi ratio cognoscatur etiam ab illis, quibus Opera tanti viri praesto non sunt. En quomodo problemati proposito satisfacit Pallavicinus loco superius citato.

20. Sed quoniam est familiaris doctrina S. Thomae, quam ille tamquam *certam ac fundamentalem* assumit, existentiam in solo Deo identificari cum essentia, placet hic eius rationem explicare ac tueri quantum probabilissime potest. Ex iis ergo quae habet 1^a part., q. 3, art. 4 et alibi sparsim: sic ferme disputare licet: Quidquid habet aliud praedicatum, vel habet illud per suam essentiam, vel habet illud ut emanans a suis principiis intrinsicis, vel habet illud per participationem ab alio. Primo modo, ex. gr., homo est animal. Secundo modo est risibilis; tertio modo est illuminatus. Porro existentia rerum

contingentium non potest haberi primo modo neque secundo, quia omne ens contingens habet *esse* per participationem et non per naturam, et sic est illi accidentale, quod sit vel non sit. Quemadmodum vero cetera bona in creaturis distinguuntur ab eo subiecto quod habet illa bona, ita etiam *esse*, quod est primum bonum, distinguitur in creatura ab eo, cuius est *esse*; et idcirco *esse* est donum Dei, nulla enim res donatur sibi ipsi, sed alteri. Item *non improbanda ratione appellari posse gratiam*, dixerunt Patres Africani epist. 95 apud Augustinum, licet negent, esse illam gratiam, de qua loquitur Scriptura, et quam Pelagius inficiabatur. Gratia autem sine dubio distinguitur ab eo, cui datur; et ratio est, quia tam donum quam gratia, quae mihi conferuntur, sunt aliquid meum et possessum a me. Ego autem non sum meus, nec me possideo. Ceterum creatura ex se et remoto omni dono et omni gratia remanet nihil. Idcirco est vera haec propositio: *Homo essentialiter est animal rationale*, quia per illud idem, per quod est homo, est animal rationale; at non est verum: *Homo essentialiter existit*, quia non per illud idem, per quod est homo, est existens, sed per aliquid distinctum et accidentale. In hoc autem existentia differt ab aliis praedicatis non essentialibus, ut explicavimus capite superiori, quod haec possunt manare a principiis intrinsecis atque ideo haberi non per participationem, sed a se; v. g. ignis a se est calidus, aqua per participationem ab igne. At existentia, si non habeatur per essentiam, habetur per participationem; nemo enim potest producere se ipsum, sicut potest calefacere se ipsum. Quare non datur medium inter ens per essentiam, hoc est improductum et inter ens per participationem; ideoque omne ens a se est ens per essentiam et improductum, et dicitur habere existentiam a se non in genere causae efficientis, sed quasi in genere causae formalis, hoc est per se ipsum formaliter. Denique quidquid habet aliquod praedicatum per participationem, recipit illud ab habente tale praedicatum a se; et quia omne id, quod habet *esse* a se, habet *esse* per essentiam, ideo omne ens per participationem recipit tandem suum *esse* ab eo quod existit per essentiam.

21. Sane pleraque argumenta, quae fieri possent contra praedictam distinctionem existentiae ab essentia, videntur retorqueri contra sententiam hodie satis communem distinguentem existentiam a duratione, qua distinctione admissa cogimur aliquatenus negare illud principium: *Quaecumque distinguuntur, sunt talia, ut alterum sublato altero non remaneat per id formaliter nihil.*

22. Porro illud principium in aliquo sensu est verum, quatenus scilicet *nihil* excludit ens in quacumque ex illis tribus acceptionibus, in quibus accipitur ab Aristotele, VI *Metaph.* cap. 2, hoc est *ens actu*,

ens potentia, et *ens verum*, videlicet tale ut sit vera propositio compositiva de illo, quae uberius paulo post explicabuntur. Ceterum si per *nihil* intelligatur omne obiectum conceptibile, quod non est ens actu per actualitatem sibi intrinsecam, utique praedictum axioma non solum falsificatur posita distinctione durationis ab existentia, ut diximus; sed est etiam negandum ab iis, qui dicunt, possibilitatem rerum non esse meram omnipotentiam Dei, sed aliquam veritatem obiectivam. Illa enim veritas quaecumque sit, seu conditionata, seu absoluta, est separabilis ab existentia. Ergo non identificatur cum ipsa: et tamen est talis, ut praecisa existentia remaneat simpliciter nihil. Quinimmo etiamsi sequamur sententiam, quae nullam omnino veritatem obiectivam admittit, nisi actu identificatam cum aliqua existentia, atque adeo etiamsi identificemus possibilitatem rerum cum omnipotentia Dei, adhuc obiectum quod ab aeterno denominabatur tantum possibile et quod recipiebat denominationem a relatione omnipotentiae ad ipsum, non erat ipsa omnipotentia Dei, haec enim erat ens actuale et non tantum possibile. Ergo ab aeterno aliquod obiectum non identificatum cum ulla actuali existentia habebat aliquam veram et realem denominationem; quamvis ea denominatio haberetur formaliter ab aliqua reali existentia. Ita ergo pariter obiectum, quod etiam nunc recipit denominationem *existentis*, non identificatur omnino cum sua existentia, et tamen est tale, ut sublata existentia remaneat nihil.

23. Responderi ergo probabiliter potest directe ad illud axioma supra oppositum: *Quaecumque distinguuntur sunt talia ut alterum sine altero non remaneat nihil*, sicut supra indicavimus ex Aristotele, *nihil* esse idem ac *non ens* ac proinde pro multiplici significatione *entis* esse etiam multiplicem significationem *nihili*. Atqui *ens* habet triplicem significationem. Primo intrinsecam, quae scilicet habetur per suam propriam actualitatem. Secundo extrinsecam, sed physicam seu metaphysicam, quae habetur per existentiam alicuius causae, in cuius perfectione res contineatur, et per hanc ens possibile differt a chimaera. Tertio mere logicam seu intentionalem, per quam omnis terminus cognoscibilis est etiam affirmabilis de se ipso, sive sit realis, sive (in sententia admittente obiecta mere ficta) sit fictus; quomodo est vera haec propositio: *Hircocervus est hircocervus*, seu *hircocervus est chimaera*, et hoc ultimum *esse* denominat ens rationis. Sicut tamen in sententia identificante possibilitatem rei cum potentia productiva Petrus possibilis et eius possibilitas, licet habeant idem esse, tamen distinguuntur, quia differunt in aliis praedicatis: ita licet *esse* Petri et existentia immo et, si vis, *duratio* sint idem, tamen Petrus distinguitur ab existentia et duratione, quia Petrus et eius existentia ac duratio differunt in aliis praedicatis.

24. Atque ita verificari potest cum proprietate, quod Patres communiter dicunt, nos de nostro non habere nisi ipsum *nihil*, et omnes defectus provenire ex nostro nihilo et non ex eo, quod accipimus a Deo; per quas loquendi formas manifeste loquuntur de *nihilo* non in sensu negante, sed infinitante, adeoque de illo obiecto, quod ex negatione existentiae participatae potest denominari *nihil*.

25. Id etiam colligitur ex Hilario allato a S. Thoma 1^a p. q. 3, art. 4, in argumento *sed contra*, ubi affert tamquam proprium Dei, quod *esse non est accidens in Deo, sed subsistens veritas*. Item ex reliquis Patribus, qui negant, *ens* proprie affirmari de Deo sicut de creaturis, quia *ens* est concretum ex *esse* et *essentia*, quae in Deo sunt idem.

26. Neque valet, eadem argumenta suadentia praedictam distinctionem fieri posse super ipsa existentia, nam ipsa existentia et duratio potest non existere et est indifferens, ut sit in statu actualitatis: et tamen existentia non est per aliquid aliud, ne detur processus in infinitum. Respondetur enim negando eadem argumenta retorqueri posse: et primo quidem non retorquentur argumenta desumpta ex limitatione creaturae, cuius omnis actus et omnis perfectio est aliquid participatum. Observandum est enim, existentiam creatam non esse aliquid *ut quod*, sed *ut quo*. Non est autem contra limitationem creaturae *esse per se et essentialiter ut quo*; nam hoc dicit inservire alteri, et non dicit habere perfectionem propriam. Sic etiam non est contra limitationem creaturae *esse essentialiter filiam Dei ut quo*, sicut est gratia et unio hypostatica; secus vero *esse talem ut quod*, secundum ea quae diximus in libello de Gratia a n. 55 usque ad 59. Item non retorquentur argumenta desumpta ex eo quod existentia possit negari de creatura et sit eius praedicatum contingens, adeoque distinguatur ab illa; non, inquam, retorquentur ad probandam distinctionem existentiae a se ipsa. Nam de ipsa existentia possumus loqui dupliciter: vel secundum praedicata propria ipsius, et haec semper sunt vera, etiam antequam res existant. Sicut enim nunc est verum: *Petrus possibilis est animal rationale*, ita est verum: *Existentia Petri, qui est possibilis, est existens ut quo*, ita ut etiamsi in propositione vocali ponatur tamquam subiectum ipsa existentia, in propositione tamen mentali intelligatur pro subiecto propositionis *ut quod* ipsum subiectum existentiae. Secundo possumus loqui de existentia secundum praedicata contingentia, quae per illam conveniunt subiecto, hoc enim pacto etiam nulla existente albedine valebit dicere: *albedo est forma, quae facit album*, et nullo existente lumine valebit dicere: *lumen est actus perspicui*. Et in hoc sensu idem praedicatum contingens, quod de subiecto existentiae affirmatur *ut quod*, de ipsa affirmatur *ut quo*. Et proinde in hoc

sensu idem est dicere: *Petrus est possibilis ac existentia Petri est possibilis*: sicut idem est dicere: *Petrus potest esse albus et albedo potest esse in Petro*: nam possibilitas utriusque propositionis obiectivae est eadem et pariter idem esset utriusque verificativum, si eadem possibilitas reduceretur ad actum. Sed tale verificativum verificaret de altera parte propositionem *ut quod*, de altera *ut quo*. Quocirca ipsa existentia actualis sicut distinguitur a possibilitate Petri, ita distinguitur a possibilitate sui, et sicut est idem ac actualitas Petri, ita est idem ac actualitas sui.

27. Verumtamen cum *esse entis ens* et *perfectionem rei ut quo* sit commune omnibus accidentibus, id tamen proprium est existentiae seu durationis, ut sit pura perfectio *ut quo*. Cum enim non possit procedi in infinitum, et nulla creatura sit perfectio sui ipsius, debet tandem sibi in aliquo, quod ita sit perfectio alterius, ut nullam habeat perfectionem propriam: et hoc debet esse perfectio prima et talis, antequam non intelligatur aliqua alia perfectio actuans subiectum et constituens illud extra merum statum potentialem. Haec autem prima perfectio est simul existentia ac duratio. Quare his formis nulla convenit denominatio intrinseca actualis nisi *ut quo*. Convenit tamen iisdem aliqua denominatio extrinseca actualis *ut quod*, nempe illa quae habetur ab actu intentionali, hoc est a cognitione. Et hoc est praedicatum universalissimum et nulli non conveniens, scilicet *posse cognosci et recipere denominationem a cognitione*. Et per hoc praedicatum quaelibet res habet posse poni in casu recto. In hac autem denominatione non est absurdum procedi syncategorematicè in infinitum; nulla est enim cognitio reflexa, quae per aliam cognitionem a se distinctam cognosci non possit. Et per hoc salvatur, quomodo omne obiectum possit esse rectum alicuius propositionis. Idque salvare necesse est, nam omne quod ponitur in casu obliquo, potest etiam poni in recto, et omne id quod est capax alicuius praedicati, debet poni in recto ratione verbi compositivi *est*, quod est copula duorum rectorum.

28. Omnis autem difficultas, quae fit contra distinctionem existentiae ab essentia, oritur ex eo, quod homines assueti per sensus tractare et numerare tantum individua subsistentia, aegre concipiunt aliquid ita esse *ut quo*, quin simul sit *ut quod*, propter quam ipsam rationem veteres Philosophi ante Aristotelem, et multi ex recentioribus negant distinctionem accidentium in eodem supposito, et cuncta componunt ex atomis incompositis.